Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2024. – Т. 49. – С. 84-97
DOI: 10.31861/mhpi2024.49.84-97

Modern Historical and Political Issues: Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2024. – Volume. 49. – pp. 84-97
DOI: 10.31861/mhpi2024.49.84-97

УДК 327.5(66)

Ірина Запорізька[1]

Перевороти в Західній Африці: чи є кінець регіональній нестабільності?

У статті аналізуються внутрішні, регіональні та глобальні чинники серії військових переворотів у Західній Африці, що відбулися в 2020 - на поч. 2024 рр. Виокремлено низку спільних проблем у державах регіону, серед яких незадовільний соціально-економічний розвиток, недиверсифікованість національних економік, демографічний вибух, корумпованість та незрілість політичних систем тощо. Аналіз регіональних викликів і загроз засвідчив, що проблеми безпеки притаманні Західній Африці, зокрема через діяльність джихадистських угруповань у Сахелі, а також сепаратизм у Малі. Визначено, що регіональні та міжнародні механізми співробітництва виявилися неспроможними протидіяти зростаючій нестабільності в Західній Африці. Встановлено, що на тлі переворотів відбуваються зміни в архітектурі регіональної інтеграції, а також що зростає роль нових акторів (Росії, Туреччини, Китаю) через втрату легітимності присутності Франції в країнах регіону.

Ключові слова: Західна Африка, військові перевороти, політична нестабільність, ЕКОВАС, Франція, Росія, Туреччина.

Iryna Zaporizka[1]

Coup d'états in West Africa: Is There an End to Regional Instability?

Despite a positive tendency for democratization in Africa, the past four years have marked an unprecedented rise in the number of coups, the majority of which occurred in the geographically concentrated area, namely the region of West Africa. Since August 2020, 6 West African countries have experienced 11 coups, 7 of which resulted in the change of power in Mali, Burkina-Faso, Niger, Chad and Guinea. The article aims to analyze the key internal, regional, continental and global factors of the mentioned coups, identify their similar features along with their differences, and determine the effects of the coups on regional integration, interstate cooperation, and relations with great and emerging powers. The challenges in West African countries, namely poor socio-economic development, stagnation of national economies, population boom, widespread corruption, authoritarian rule, and others, are defined among the roots of the coups. The failure to address security challenges, including separatism in Northern Mali, terrorism and radical Islamism in the Sahel, is identified as the crucial issues in West Africa that pose a major threat to stability and democracy in the region. The rule of juntas has had a negative impact on the regional cooperation mechanisms, causing the dissolution of G5 Sahel and the formation of new security alliances, as well as jeopardizing the unity of ECOWAS, the major integration body in West Africa. Additionally, the series of coups resulted in changing power balance in the region, notably the fading dominance of France which was forced to withdraw its troops from Mali, Burkina-Faso and Niger, and the growing influence of emerging powers, including the presence of Russia through the Wagner Group, Türkiye's humanitarian diplomacy and China's expansion to West African arms market.

Keywords: West Africa, military coup, political instability, ECOWAS, France, Russia, Türkiye.

Постановка проблеми. Явище переворотів, очолюваних як цивільними, так і військовими, є доволі поширеним у країнах Африки. Із 1950 р. на континенті відбулося понад 200 спроб путчів, близько половини з яких були успішними. Це є найвищим показником з-поміж усіх

[1] Аспірантка кафедри міжнародного регіонознавства, Київський Національний Університет імені Тараса Шевченка, Україна.
Postgraduate student of the Department of International Regional Studies, Taras Shevchenko Kyiv National University, Ukraine.
E-mail: zaporizka.iryna@gmail.com; https://orcid.org/0000-0001-9935-7736.

© 2024 Iryna Zaporizka. Published by Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (CC BY 4.0).

регіонів та є дещо меншим від загальної кількості спроб переворотів у світі за цей період, що створює негативний імідж для Африки. Водночас якщо в другій половині 20 ст. щороку відбувалося в середньому 3-4 спроби військових переворотів, то в перші два десятиліття 21 ст. – у середньому 2[2]. Це свідчить про зменшення числа й інтенсивності путчів та про покращення політичної й безпекової ситуації в Африці.

Тим більш вирізняється період 2020-2023 рр., протягом якого спостерігалося 3,5 спроб переворотів щорічно, понад половина з яких виявилися успішними. Загалом із серпня 2020 р. до кінця 2023 р. в дев'яти африканських країнах відбулося 14 спроб переворотів, 9 із яких виявилися успішними; до того ж ще дві спроби переворотів мали місце за перші два місяці 2024 р. Характерною рисою путчів у цей період стала їхня концентрація переважно в одному географічному субрегіоні, адже переважна більшість повалень влади відбулися в країнах Західної Африки, насамперед у Сахелі. Ще в жовтні 2021 р. Генеральний Секретар ООН Антоніо Гутерреш назвав події в Західній Африці «епідемією переворотів»[3], чим окреслив екстраординарний характер цієї серії подій у регіоні. Зважаючи як на інтенсивність, так і на географічну сконцентрованість путчів, актуальним є пошук закономірностей між цими подіями.

У рамках цієї статті особливий інтерес для автора становили не особливості та передумови окремих путчів, а спільні риси та взаємозв'язок низки зазначених подій, що відбулися в одному субрегіоні в межах доволі короткого часового проміжку. Автором було проаналізовано події в 6 країнах Західної Африки, загалом 7 переворотів та 4 спроби, що не стали успішними. Це охоплює: два перевороти в Малі 18 серпня 2020 р. та 24 травня 2021 р.; спробу перевороту в Нігері 31 березня 2021 р. та путч 26 липня 2023 р.; переворот у Чаді 20 квітня 2021 р. та спробу путчу 28 лютого 2024 р.; повалення влади в Гвінеї 5 вересня 2021 р.; два перевороти в Буркіна-Фасо 23 січня і 26 вересня 2022 р. та невдалу спробу 14 січня 2024 р.; та спробу перевороту в Гвінеї-Бісау 1 лютого 2022 р. При цьому не розглядаються події трьох спроб переворотів у Судані, а також насильницькі зміни влади в Сан-Томе і Принсіпі та Габоні, оскільки вони відрізняються своєю специфікою, що може стати на заваді спробі аналізу спільних причин переворотів та їхніх наслідків з точки зору регіонального виміру.

Аналіз основних публікацій і досліджень. Проблема переворотів у країнах Західної Африки викликає значний інтерес серед дослідників, які, однак, переважно концентруються на вивченні досвіду окремих країн. Наприклад, В. Матіка[4] досліджує причини і наслідки серії переворотів у Малі в 2012-2020 роках, А.О. Фішер[5] вивчає механізми реагування ЕКОВАС на переворот у Буркіна-Фасо 2022 р., а М. Емір[6] приділяє увагу особливостям перевороту в Нігері 2023 р. та реакції міжнародної спільноти. Водночас робляться спроби узагальнення досвіду західноафриканських переворотів та їхнього впливу на регіональну архітектуру. Зокрема, С. Елішер та Б. Лоуренс[7] звертаються до питання формування політичного ландшафту в Африці після серії путчів, що, на їхню думку, значно залежатиме від волі військових хунт, які не готові до демократичної передачі влади та вірогідно самостійно визначатимуть вектор руху відповідних країн. Загалом, зважаючи на зростаючі регіональні загрози, залишається широке поле для комплексних досліджень, які виокремлювали б спільні виклики країн Західної Африки та приділяли б увагу перспективам розвитку ситуації в регіоні.

---

[2] Duzor, M. and Williamson, B. (2023), *By the numbers: Coups in Africa, VOA Special Report*, available at: https://projects.voanews.com/african-coups/ (accessed: 20 March 2024).

[3] Nichols, M. (2021), *'An epidemic' of coups, U.N. chief laments, urging Security Council to act*, Reuters, available at: https://www.reuters.com/world/an-epidemic-coups-un-chief-laments-urging-security-council-act-2021-10-26/ (accessed: 20 March 2024).

[4] Matika, V. M. (2022), "West Africa and the Recurrence of Coups: a Probe into the Causes and Impacts On Regional Integration (the Case of Mali 2012-2022)", ResearchGate, available at: https://www.researchgate.net/publication/364197651_WEST_AFRICA_AND_THE_RECURRENCE_OF_COUPS_A_PROBE_INTO_THE_CAUSES_AND_IMPACTS_ON_REGIONAL_INTEGRATION_THE_CASE_OF_MALI_2012-2022 (accessed: 20 March 2024).

[5] Fisher, A. O. (2022), "ECOWAS, Democratic Governance and the Coup in Burkina Faso", *Devotion Journal of Community Service*, Vol. 3 No. 13, pp. 2134-2145.

[6] Emir, M. (2023), *"Niger Military Coup and International Reactions"*, ResearchGate, available at: https://www.researchgate.net/publication/372987224_Niger_Military_Coup_and_International_Reactions (accessed: 20 March 2024).

[7] Elischer, S. and Lawrance, B. N. (2022), "Reassessing Africa's New Post-Coup Landscape", *African Studies Review*, Cambridge University Press, Vol. 65 No. 1, pp. 1-7.

Метою статті є визначити основні причини та регіональні наслідки переворотів у Західній Африці в період 2020 - початку 2024 рр., а також виявити, яким чином це вплинуло на зміну регіональної архітектури співробітництва та зв'язки з позарегіональними акторами. Відповідно до мети поставлено наступні **завдання**: на основі аналізу причини і передумов переворотів у Західній Африці виокремити їхні спільні риси; з'ясувати вплив переворотів на регіональну систему безпеки та архітектуру регіональної інтеграції; визначити ефективність міжнародних механізмів у врегулюванні криз у Західній Африці; встановити роль позарегіональних акторів в умовах зміни балансу сил в регіоні.

Виклад основного матеріалу. У контексті вказаних переворотів привертають увагу декілька спільних рис. Найбільш яскравим є географічний фактор, оскільки більшість переворотів і їхніх спроб відбулися в Західній Африці, значне число яких мали місце в регіоні Сахелю (9 спроб переворотів із 11, що розглядаються, а саме події в Буркіна-Фасо, Малі, Нігері, Чаді). До того ж майже всі країни (крім Гвінеї-Бісау) є колишніми французькими колоніями та зберігають тісні зв'язки з колишньою метрополією, яка відіграє активну роль у регіональних питаннях.

Спільною рисою згаданих путчів є те, що всі вони були очолені військовими або підтримані збройними силами в країні. Однією з причин цього є те, що регіон потребує вирішення ряду безпекових проблем, серед яких загрози тероризму, діяльності ісламських угруповань, виникнення сепаратизму в Малі, нелегальної транскордонної торгівлі та багато іншого. Оскільки легітимні цивільні уряди не змогли ефективно впоратися з цими проблемами, то військові вирішили повністю перебрати на себе роль управління державою.

Розглянутим країнам Західної Африки притаманний комплекс соціально-економічних проблем, що провокує їхню відсталість. Зазначені держави є одними з найбідніших у світі та входять до числа найменш розвинутих країн світу за визначенням ООН[8]. За даними Світового банку, ВВП на душу населення, за винятком Гвінеї, менше 833 доларів[9], а темпи зростання національних економік зазвичай не перевищують 5% щороку[10]. Водночас у згаданих країнах Західної Африки значний відсоток населення живе за межею бідності, тобто менше, ніж на 2,15 долари в день (від 13% у Гвінеї до 51% в Нігері)[11]. Усе це свідчить про вкрай низький соціально-економічний розвиток, що є перманентним фактором невдоволення з боку місцевого населення, яке потерпає від браку звичайних благ в умовах відсутності бодай якогось покращення стандартів життя через стагнацію національних економік.

Проблемою залишається вузька сировинна спеціалізація, що провокує «голландську хворобу», тобто залежність від експорту одного чи двох основних сировинних товарів, переважно – мінеральних ресурсів. Наприклад, Нігер є четвертим найбільшим виробником уранових руд у світі[12], у той час як Гвінея має найбільші у світі запаси бокситів, а в 2020 р. на неї припадало більше половини світового експорту алюмінієвої руди[13]. Як наслідок, країни опиняються в заручниках від коливання світових цін на ці товари, падіння яких зумовлює й відчутне різке зниження добробуту населення. Крім того, доходи від видобутку мінеральних ресурсів часто розподіляються між вузьким колом осіб, а уряди покладаються переважно на прибутки від гірничо-добувної галузі. Через це обмеженими є інвестиції в інші сфери, а економіка відповідно надзвичайно недиверсифікованою, а відтак ще більш вразливою до регіональних і глобальних шоків, зокрема, таких як коронакриза.

[8] The United Nations (2023), *"List of LDCs"*, available at: https://www.un.org/ohrlls/content/list-ldcs (accessed: 22 December 2023).

[9] The World Bank (2023), *"GDP per capita (current US$)"*, available at: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=ML-GW-TD-NE-BF (accessed: 22 December 2023).

[10] The World Bank (2023), *"GDP growth (annual %)"*, available at: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=ML-GW-TD-NE-BF-GN-GA (accessed: 22 December 2023).

[11] The World Bank (2023), *"Poverty headcount ratio at $2.15 a day (2017 PPP) (% of population)"*, available at: https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY?locations=ML-GW-TD-NE-BF-GN-GA (accessed: 22 December 2023).

[12] Musibau, H. O., Shittu, W. O. and Yanotti, M. (2022), "Natural resources endowment: What more does West Africa need in order to grow?", *Resources Policy*, Vol. 77, https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2022.102669.

[13] EnergyCapital&Power (2023), *"Developing the Critical Mineral Value Chain in West Africa"*, available at: https://energycapitalpower.com/critical-mineral-value-chain-in-west-africa/ (accessed: 3 January 2024).

Іншою проблемою в цій сфері є надмірний вплив іноземних корпорацій, які контролюють основний видобуток та експорт природних ресурсів. Така модель склалася ще в колоніальні часи, коли кожна колонія спеціалізувалася на постачанні певного товару чи групи товарів до метрополії, у даному випадку – Франції. Збереження ж відверто неефективної економічної моделі після проголошення незалежності цих держав спирається на підтримку тісних зв'язків із офіційним Парижем, насамперед з боку корумпованих африканських еліт. Наприклад, Нігер і досі залишається важливим постачальником уранової руди для французьких атомних електростанцій, забезпечуючи 15% потреб країни, а також п'яту частину потреб ЄС[14]. При цьому домінуючою компанією в секторі є Orano (колишня Areva), яка керує шахтами Аїр, Акокан та Імурарен та 90% якої належить Франції[15]. Схожим чином золотовидобувний сектор Малі, який відповідає за 70% експортних надходжень країни, також контролюють іноземні корпорації, серед яких канадські компанії Barrick Gold і B2Gold, австралійська Resolute Mining та британська Hummingbird Resources[16]. Таким чином, держави регіону зберігають залежність від видобутку мінеральної сировини, але не отримують від її експорту достатньо надходжень для інвестування у власний розвиток, а основні доходи отримують іноземні компанії. Це зумовлює недоотримання національних прибутків та обмежує притік коштів до бюджету, які можна було б вкладати в соціальні проекти або розвиток інших галузей економіки, зумовлюючи безперервне коло залежності від мінеральних ресурсів, які, без сумніву, є вичерпними.

Про неефективність економічної моделі країн Сахелю свідчить і те, що вагому роль тут продовжує відігравати аграрний сектор. Зокрема, у Малі, Гвінеї і Гвінеї-Бісау в сільськогосподарському виробництві зайнято понад 50% всіх працевлаштованих, а в Чаді, Нігері і Буркіна-Фасо – понад 70%[17]. Разом із тим, аграрний сектор економіки створює 38% ВВП Малі, 46% ВВП Гвінеї-Бісау та майже 50% ВВП Чаду[18]. Тобто сільське господарство, разом із видобутком мінеральної сировини, складає основу економік країн Західної Африки. В аграрно-сировинних державах регіону майже не відбувається розвитку вторинного й третинного секторів, що мало б сприяти підвищенню доходів населення, зростанню інноваційності й диверсифікованості національних економік.

І без того вразливі країни стикаються також з екологічними загрозами. Підвищення температур та зменшення кількості опадів провокують опустелювання значних територій та «просування» Сахари на південь, площа якої збільшилася щонайменше на 10% за останні 100 років (за деякими даними, зростання становило від 11 до 18%)[19]. Наслідком цього стає зменшення площі родючих земель та пасовищ для випасання худоби, через що урядам стає дедалі складніше забезпечувати потреби у продовольстві для зростаючого населення, що збільшилося приблизно на чверть за останнє десятиліття (у Малі – з 15 до 20 млн осіб, Буркіна-Фасо – з 15,5 до 21 млн осіб, Чаду – з 12 до 16,5 млн осіб)[20]. Останнє особливо негативно відображається на житті кочових племен Сахелю, зокрема в Малі та Нігері. Частішими стають випадки конфліктів між групами скотарів за доступ до пасовищ, що провокує міжетнічні зіткнення. Зокрема, тривалі посухи в 1980-х роках та скорочення площі придатних пасовищ для випасання худоби стали

[14] Leali, G. (2023), *"Niger coup sparks concerns about French, EU uranium dependency"*, Politico, available at: https://www.politico.eu/article/niger-coup-spark-concerns-france-uranium-dependency/ (accessed: 8 January 2024).
[15] Maad, A. (2023), *"How dependent is France on Niger's uranium?"*, Le Monde, available at: https://www.lemonde.fr/en/les-decodeurs/article/2023/08/04/how-dependent-is-france-on-niger-s-uranium_6080772_8.html (accessed: 8 January 2024).
[16] Africanews (2023), *"Mali adopts new mining code to raise gold concessions ownership"*, available at: https://www.africanews.com/2023/08/31/mali-adopts-new-mining-code-to-raise-gold-concessions-ownership// (accessed: 8 January 2024).
[17] The World Bank (2023), *"Employment in agriculture (% of total employment) (modeled ILO estimate)"*, available at: https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS (accessed: 22 December 2023).
[18] The World Bank (2023), *"DataBank"*, available at: https://databank.worldbank.org/source/jobs/Series/NV.AGR.TOTL.ZS (accessed: 22 December 2023).
[19] Weisberger, M. (2018), *"The Sahara Desert Is Growing. Here's What That Means"*, LiveScience, available at: https://www.livescience.com/62168-sahara-desert-expanding.html (accessed: 22 December 2023).
[20] The World Bank (2023), *"Population, total"*, available at: https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=TD-BF-GW-GN-ML (accessed: 22 December 2023).

одним із факторів початку повстання туарегів на півночі Малі на початку 1990-х рр.[21]. Фактично дана проблема не вирішена й донині, тому міжетнічна конкуренція за доступ до придатних територій у басейні річки Нігер залишається фактором нестабільності.

Іншим екологічним лихом стало висихання озера Чад на кордоні Нігеру, Нігерії, Камеруну та Чаду, площа якого зменшилася на 90% порівняно з 1960-ми роками. Це поставило під загрозу добробут понад 30 млн людей, які проживають в околицях озера та які на 80-90% залежать від його біоресурсів та родючих земель для заняття землеробством. Як наслідок, уже близько 11 млн осіб у цьому районі потребують допомоги, оскільки втрачають роботу та можливість прогодувати свої сім'ї. Для покращення свого матеріального становища місцеві мешканці починають займатися нелегальною торгівлею й наркотрафіком та вступають до лав бойовиків для отримання швидких прибутків (наприклад, «Боко Харам»)[22]. Крім того, це є шляхом для виплеску агресії молоді, що зневірилася в законних шляхах покращення свого становища. Саме бідні й вразливі групи населення є основною цільовою аудиторію радикальних угруповань, які поповнюють свої лави за їх рахунок. Як наслідок, національні уряди не лише отримують загрозу у вигляді зростання популярності радикальних угруповань, але й втрачають потенційну робочу силу з-поміж людей переважно молодшого віку.

Говорячи про наркотрафік, потрібно звернути увагу й на те, що країни Західної Африки сьогодні стають головним транзитним пунктом на шляху постачання наркотичних і інших речовин із Латинської Америки до Європи. Переважно це відбувається через те, що судна африканських країн оглядають менш ретельно, ніж латиноамериканські[23]. Одним із ключових транзитних пунктів наркотрафіку є Гвінея-Бісау, через яку щороку проходить близько 30 тонн кокаїну на шляху до Європи[24]. Вважається, що остання спроба путчу в Гвінеї-Бісау була пов'язана саме з особами, що мають контакти з наркобізнесом, адже президент Умару Сісоку Ембало прагне якщо не до повного припинення, то принаймні до обмеження наркотрафіку через країну[25]. Утім, довести причетність конкретних індивідів є доволі складним завданням, оскільки вони зазвичай користуються покровительством серед представників влади або самі знаходяться на керівних посадах.

Політичним системам держав регіону притаманні численні вади, у тому числі висока корумпованість. За даними індексу сприйняття корупції Transparency International, найкращий показник серед згаданих країн має Буркіна-Фасо (83 місце зі 180 країн у 2023 р.), а найгірший – Чад (162 місце)[26]. Відповідно до індексу економічної свободи Heritage Foundation за 2024 р., усі розглянуті країни є переважно не вільними, де найвищу позицію посідає Гвінея (123 місце зі 176 країн), а найнижчу – Гвінея-Бісау (166 місце), яка характеризується як репресивна[27].

Разом із тим, можна говорити про нестійкість політичних систем і їхню вразливість до регіональних і глобальних викликів, які створюють додатковий тиск на ослаблені внутрішніми проблеми інституції. Наприклад, у Буркіна-Фасо існує проблема наступництва після скинення та втечі з країни колишнього президента Блеза Компаоре. Екпрезидент відігравав помітну роль у регіональних питаннях, виступаючи як медіатор, зокрема в малійському конфлікті 2012 р. За часів Блеза Компаоре вдалося певною мірою стабілізувати безпекову ситуацію в Буркіна-

[21] Holthuijzen, W. and Maximillian, J. (2011), *"Dry, hot, and brutal: Climate change and desertification in the Sahel of Mali"*, Journal of Sustainable Development in Africa, Vol. 13 No.7, pp. 245-268.

[22] Usigbe, L. (2019), *"Drying Lake Chad Basin gives rise to crisis"*, Africa Renewal, available at: https://www.un.org/africarenewal/magazine/december-2019-march-2020/drying-lake-chad-basin-gives-rise-crisis (accessed: 8 January 2024).

[23] BBC (2020), *"Cocaine and Guinea-Bissau: How Africa's 'narco-state' is trying to kick its habit"*, available at: https://www.bbc.com/news/world-africa-52569130 (accessed: 28 February 2024).

[24] Bish, A. (2019), *"The second coming of West Africa's cocaine trade?"*, Global Initiative, available at: https://globalinitiative.net/analysis/the-second-coming-of-west-africas-cocaine-trade/ (accessed: 28 February 2024).

[25] King, I. (2022), *"Africa's Narco-State: An Attempted Coup and Drug Trafficking in Guinea-Bissau"*, Harvard International Review, available at: https://hir.harvard.edu/narco-state-an-attempted-coup-and-drug-trafficking-in-guinea-bissau/ (accessed: 2 March 2024).

[26] Transparency International (2024), *"Corruption Perception Index 2023"*, available at: https://www.transparency.org/en/cpi/2023 (accessed: 21 March 2024).

[27] The Heritage Foundation (2024), *"The Index of Economic Freedom 2024"*, available at: https://www.heritage.org/index/ (accessed: 21 March 2024).

Фасо, на відміну від сусідніх Малі і Нігеру, передумовою чого могли стати неофіційні зв'язки глави держави з джихадистами[28]. Натомість нові очільники країни не змогли стати настільки ж ефективними управлінцями з потужним регіональним іміджем, що також призвело до загострення проблем національної безпеки, якою скористалися путчисти як приводом для скинення легітимної влади.

Іншою особливістю політичних систем країн Західної Африки є цементування влади багаторічних очільників держав. Зокрема, у березні 2020 р. в ході референдуму в Гвінеї було прийнято поправки до конституції країни, що дозволило президенту Альфа Конде балотуватися на третій термін. Незважаючи на протести під час референдуму й після оголошення результатів виборів, 82-річний Альфа Конде знову очолив країну завдяки «анулювання» попередніх термінів, що, однак, не допомогло йому в подоланні соціально-економічних проблем у країні[29]. Хоча цей прецедент не є унікальним для країн Африки, адже подібний крок був також нещодавно застосований у Кот-д'Івуарі, не говорячи про інші недосконалі демократії у світі, це, без сумніву, лише сприяє поглибленню існуючих криз і невдоволення в суспільстві.

У країнах регіону наявні також приклади династичного правління. У Чаді в квітні 2021 р. після вбивства повстанцями президента-довгожителя Ідріса Дебі влада, в обхід конституції, перейшла до рук військових на чолі з сином покійного лідера, генералом Махаматом Ідрісом Дебі Ітно. Військові заявляли про наміри провести вільні демократичні вибори після завершення перехідного періоду. Незважаючи на протести, цього так і не відбулося, у тому числі з огляду на підтримку Дебі-молодшого з боку Франції[30]. Підтримка офіційного Парижа обумовлена тим, що за доби Ідріса Дебі оформилася роль Чаду як головного форпосту для проведення французьких операцій у регіоні. Втрата стабільного партнера, особливо на хвилі приходу до влади анти-західних хунт, була б особливо болісною; натомість династична передача влади відповідає французьким інтересам щодо збереження гарантій на продовження взаємовигідної безпекової співпраці.

Окремим країнам також притаманна боротьба за владу всередині самої хунти. Яскравим прикладом став «переворот у перевороті» в Малі, що відбувся 24 травня 2021 р., напередодні Дня Африки. Причиною перевороту стало те, що тимчасовий цивільний президент країни Ба Ндау відмовився робити перестановки в уряді за вказівкою тимчасового віцепрезидента, полковника Ассімі Гоїти. Зокрема, до складу нового уряду не було включено колишніх міністрів оборони та безпеки, які обидва входили до «Національного комітету порятунку народу» – групи військових, що стояла за путчем 2020 р.[31] Іншими словами, військові прагнули зберегти за собою всю повноту реальної влади та ключові посади в уряді, при цьому створивши маріонетковий цивільний уряд для збереження іміджу країни на міжнародній арені, що гарантувало б уникнення посилення санкцій та продовження надходження іноземної допомоги. Зіткнувшись зі спротивом тимчасового президента, Ассімі Гоїта прийняв рішення повністю перебрати на себе повноваження глави перехідного уряду, що йому не вдалося внаслідок першого путчу через тиск міжнародних партнерів.

Ще одним прикладом може бути спроба перевороту в Буркіна-Фасо в січні 2024 р., де, за словами речника хунти, мережа військовослужбовців, як у відставці, так і активних, а також цивільні особи вступили в змову з метою дестабілізувати інститути Буркіна-Фасо, що, однак,

[28] Deveaux, J. (2019), *"L'ancien président Blaise Compaoré, meilleur rempart contre les jihadistes ou Machiavel du Burkina?"*, Franceinfo, available at: https://www.francetvinfo.fr/monde/afrique/burkina-faso/lancien-president-blaise-compaore-meilleur-rempart-contre-les-jihadistes-ou-machiavel-du-burkina_3442705.html (accessed: 12 January 2024).

[29] Al Jazeera (2020), *"Guinea electoral body says Alpha Conde won third term in office"*, available at: https://www.aljazeera.com/news/2020/10/24/guinea-election-president-conde-wins-third-term-in-office (accessed: 12 January 2024).

[30] Kulkarni, P. (2023), *"Under French-backed military ruler Mahamat Deby, Chad is a 'pressure cooker waiting to explode'"*, Peoples Dispatch, available at: https://peoplesdispatch.org/2023/09/23/under-french-backed-military-ruler-mahamat-deby-chad-is-a-pressure-cooker-waiting-to-explode/ (accessed: 12 January 2024).

[31] International Crisis Group (2021), *"Mali, a Coup within a Coup"*, available at: https://www.crisisgroup.org/africa/sahel/mali/mali-un-coup-dans-le-coup (accessed: 12 January 2024).

вдалося зупинити[32]. Крім того, наприкінці лютого у столиці Чаду Нджамені пройшли жорстокі зіткнення між збройними силами, лояльними до перехідного президента Махамата Дебі, та опозиційною «Соціалістичною партією без кордонів» на чолі з Яєю Ділло, що також належать до правлячого клану племені загава[33]. Таким чином, перехідні уряди, що були сформовані військовими, показують свою вразливість та внутрішню нестабільність, що може стати передумовою для нових повалень влади в цих державах.

Разом із тим, серія переворотів у Західній Африці винесла на перше місце порядку денного виклики та загрози регіонального характеру, що характерні для країн Сахелю та особливо гостро проявляються в Малі, Нігері й Буркіна-Фасо. Безпековою проблемою номер один у Сахелі залишається діяльність джихадистських угруповань, найбільшими коаліціями серед яких є Джамаат Нусрат аль-Іслам валь-Муслімін (JNIM) та Ісламська Держава у Великій Сахарі (ІДВС). Джихадисти здійснюють напади на села, чинять масові вбивства мирного населення, через що також розпалюється міжплемінна ворожнеча та зростає конкуренція за сфери впливу між різними угрупованнями[34]. Країни регіону є неспроможними самостійно боротися з цією загрозою через брак матеріальних і людських ресурсів. До того ж джихадисти користуються підтримкою на місцях або укладають домовленості з населенням, яке розчарувалося в здатності урядів забезпечити гідний рівень життя й безпеку.

Крім того, у Малі зберігається проблема суверенітету й національних кордонів, що виникла внаслідок повстання туарегів на чолі з Національним рухом за звільнення Азаваду в 2012 р. Збройні сили Малі не можуть встановити ефективний контроль над північними регіонами, відомими як регіон Азавад, що переважно контролюються озброєними групами туарегів, насамперед CSP-PSD (Cadre stratégique permanant pour la paix, la sécurité et le développement, Постійна стратегічна структура для миру, безпеки і розвитку) – організацією, сформованою в 2021 р., яка об'єднує коаліції арабо-туарезьких рухів. У листопаді 2023 р. армії Малі вдалося зайняти Кідаль – одне з найбільших міст на півночі, витіснивши звідти CSP-PSD[35]. І хоча рух за незалежність Азаваду, на відміну від хунти, не має помітної підтримки зовні, перспективи щодо відновлення повного контролю офіційного Бамако над північними районами в найближчий час виглядають доволі примарними.

Посилення джихадистської загрози та сепаратистські рухи створюють додаткове навантаження на систему безпеки в Сахелі, змушуючи країни витрачати значні ресурси на боротьбу з терористичною загрозами. Однак ці ресурси є достатньо обмеженими, якщо не сказати відверто малими. Національні армії в країнах Сахелю, хіба що за винятком Чаду, є погано оснащеними та мають недостатню підготовку для того, щоб ефективно протистояти вищезгаданим викликам. Причинами цього є корупція в уряді, непрозорий розподіл коштів та відверте ігнорування владою потреб армії[36]. Іншими словами, погане матеріальне забезпечення та низька тренувальна підготовка призводять до того, що збройні сили країн просто не в змозі боротися з групами бойовиків, які звикли до оперативних передислокацій та партизанської боротьби в пустельних районах. Зокрема, наявність цих переваг стала однією з причин того, що в 2012 р. малійська армія відступала швидкими темпами перед наступом повстання туарегів, а повноцінний контроль над північними територіями не змогла відновити й досі.

---

[32] Tasamba, J. (2024), *"Burkina Faso's military government claims it thwarted another coup attempt"*, Anadolu Agency, available at: https://www.aa.com.tr/en/africa/burkina-faso-s-military-government-claims-it-thwarted-another-coup-attempt/3113793 (accessed: 18 March 2024).

[33] Reuters (2024), *"Gunfire heard in Chad's capital as government accuses opposition of inciting unrest"*, available at: https://www.reuters.com/world/africa/chad-government-says-several-people-killed-during-unrest-2024-02-28/ (accessed: 18 March 2024).

[34] D'Amato, S. and Baldaro, E. (2022), *"Counter-Terrorism in the Sahel: Increased Instability and Political Tensions€*, ICCT, available at: https://www.icct.nl/publication/counter-terrorism-sahel-increased-instability-and-political-tensions (accessed: 12 January 2024).

[35] Agenzia Nova (2023), *"The Malian army enters the city of Kidal, a stronghold of the Tuareg groups"*, available at: https://www.agenzianova.com/en/news/lesercito-del-mali-entra-nella-citta-di-kidal-roccaforte-dei-gruppi-tuareg/ (accessed: 2 February 2024).

[36] Koné, H. (2020), *"Sahel militaries need better governance to face the terror threat"*, Institute for Security Studies, available at: https://issafrica.org/iss-today/sahel-militaries-need-better-governance-to-face-the-terror-threat (accessed: 9 February 2024).

Відверто провальними виявилися багатосторонні механізми боротьби з безпековими загрозами в регіоні. Наприклад, у грудні 2023 р. закінчився мандат Багатопрофільної комплексної місії ООН зі стабілізації в Малі (МІНУСМА), що діяла протягом десятиліття. МІНУСМА, що складалася з 17 430 осіб персоналу, серед яких і українці, мала на меті гарантувати безпеку на півночі країни, де активно діяли групи, афілійовані з Аль-Каїдою та іншими екстремістськими організаціями. Хоча МІНУСМА стала найдорожчою місією ООН в історії (бюджет склав 1,2 млрд доларів США), вона ж принесла найбільше смертей – понад 300 осіб персоналу загинули, не враховуючи тисяч смертей цивільних та сотні тисяч переміщених осіб[37]. Усе це підірвало довіру до механізмів ООН як таких та стало однією з причин того, що малійська хунта вказала «блакитним шоломам» на двері. Утім, не варто говорити про повне припинення співпраці з ООН, адже Малі, як і інші країни Сахелю, гостро потребує гуманітарної підтримки, значна частина якої надається через структури організації.

Водночас у травні 2022 р. Малі, а в грудні 2023 р. Нігер і Буркіна-Фасо відмовилися від участі в регіональній структурі – групі G5 Sahel, що з 2014 р. функціонувала як механізм співробітництва між п'ятьма державами Сахелю для протидії безпековим загрозам. Приводом для цього стали висловлені путчистськими урядами заяви щодо неефективності платформи, а також звинувачення в надмірному втручанні Франції, яка активно взаємодіяла з «групою п'яти»[38]. Як наслідок, двоє членів, що залишилися (Мавританія і Чад), були вимушені визначити де-факто остаточний розпад G5 Sahel[39]. Ба більше, у січні 2024 р. вказані три країни заявили про вихід із регіонального об'єднання ЕКОВАС як реакцію на запроваджені санкції, серед яких призупинення членства в організації, закриття кордонів, а також призупинення комерційних і фінансових операцій з державами, де при владі знаходять не законно обрані уряди[40].

Натомість у вересні 2023 р. Малі, Нігер і Буркіна-Фасо заснували Альянс держав Сахелю для протидії можливим загрозам збройного повстання чи зовнішньої агресії[41]. Уже 6 березня 2024 р. країни оголосили про створення спільних сил для боротьби з тероризмом у Сахелі, формування яких очікується найближчим часом[42].

Як реакція на ці події, ЕКОВАС частково зняв санкції, зокрема скасував фінансові й економічні обмеження з Гвінеї, дозволив обирати малійців на посади в органах організації та скасував закриття кордонів з Нігером[43]. Такі кроки свідчать про бажання ЕКОВАС розпочати діалог з новими урядами в цих країнах, а також з Буркіна-Фасо, не лише з гуманітарних переконань, але й задля забезпечення виживання об'єднання, саме існування якого опинилися під питанням після висловленого бажання одразу трьох країн вийти з числа членів. Проте поки не зрозуміло, як ЕКОВАС буде балансувати між бажанням зберегти цілісність та необхідністю

[37] Mohamed, H. (2023), *"Analysis: What's next for Mali after MINUSMA withdrawal?"*, Al Jazeera, available at: https://www.aljazeera.com/news/2023/7/3/what-next-for-mali-after-minusma-withdrawal (accessed: 18 February 2024).

[38] Rich, D. (2023), *"G5 Sahel : le départ du Niger et du Burkina Faso confirme la "mort cérébrale" de l'organisation"*, France24, available at: https://www.france24.com/fr/afrique/20231205-g5-sahel-le-d%C3%A9part-du-niger-et-du-burkina-faso-confirme-la-mort-c%C3%A9r%C3%A9brale-de-l-organisation (accessed: 7 March 2024).

[39] France24 (2023), *"La Mauritanie et le Tchad actent la dissolution de la force antijihadiste G5 Sahel"*, available at: https://www.france24.com/fr/afrique/20231206-g5-sahel-mauritanie-tchad-dissolution-force-alliance-antijihadiste-mali-burkina-faso-niger (accessed: 7 March 2024).

[40] Haidara, B. (2023), *"A coup after coup in the Sahel"*, IPS, available at: https://www.ips-journal.eu/topics/democracy-and-society/a-coup-after-coup-in-the-sahel-6976/ (accessed: 7 March 2024).

[41] Dieng, M. and Frowd, P. M. (2023), *"Burkina Faso, Mali and Niger have a new defence alliance: an expert view of its chances of success"*, The Conversation, available at: https://theconversation.com/burkina-faso-mali-and-niger-have-a-new-defence-alliance-an-expert-view-of-its-chances-of-success-215863 (accessed: 7 March 2024).

[42] Tasamba, J. (2024), *"Niger, Mali, Burkina Faso create joint force to fight terrorism"*, Anadolu Agency, available at: https://www.aa.com.tr/en/africa/niger-mali-burkina-faso-create-joint-force-to-fight-terrorism/3158442 (accessed: 12 March 2024).

[43] France24 (2024), *"West African bloc ECOWAS lifts sanctions against Guinea, Mali"*, available at: https://www.france24.com/en/live-news/20240225-%F0%9F%94%B4-west-african-bloc-ecowas-lifts-its-economic-sanctions-against-guinea-statement (accessed: 7 March 2024).

дотримуватися демократичних принципів в умовах співпраці з країнами, військові уряди яких не вживають навіть декларативних заходів для переходу до цивільного правління.

Загалом глави хунт є доволі близькими за своїми поглядами, у тому числі стосовно відносин із третіми державами. У більшості країн (Малі, Буркіна-Фасо, Нігер, частково Гвінея) путчисти прийшли до влади на хвилі критики дій Франції. Від початку операції «Сервал» для звільнення півночі Малі від джихадистів у січні 2013 р., у Нігері, Малі та Буркіна-Фасо почали розміщуватися французькі війська. Проте напади ісламістів продовжувалися, а територія, на якій діяли ці угруповання, а також їхня чисельність не зменшувалися. На фоні розчарування неефективністю дій офіційного Парижа серед громадськості почали поширюватися антифранцузькі настрої. Наприклад, на початку 2022 р. в Малі відбувалися регулярні протести з вимогами припинити втручання у внутрішні справи та повністю вивести французькі сили з країни[44], у той час як восени 2022 р. протестувальники підпалили французьке посольство в Уагадугу[45]. Крім того, 31 січня 2022 р. послу Франції в Малі було дано 72 годин, щоб залишити країну. Причинами цього була серія негативних висловлювань французьких високопосадовців щодо недемократичності хунти (міністр закордонних справ Франції Жан-Ів Ле Дріан) та неможливості французьких військ залишатися в країні, якщо ціна стане занадто високою (міністерка збройних сил Франції Флоранс Парлі)[46].

Граючи на настроях громадськості, військові хунти ініціювали масштабну кампанію зі зменшення французької присутності в регіоні, що має сприяти утвердженню незалежності і суверенітету західноафриканських держав та економічному процвітанню й покращенню безпекової ситуації. Спершу, після двох переворотів у Малі, французькі сили покинули й передали малійській армії бази в Тессаліті, Кідалі і Томбукту в жовтні-грудні 2021 р., а в серпні 2022 р. останній із 2 400 французьких солдатів залишив країну в рамках передислокації до Нігеру, що поклало кінець операції «Бархан», яка тривала з 2014 р.[47] Аналогічним чином наприкінці 2022 р. Франція була змушена розпочати виведення військ із Буркіна-Фасо[48], а 22 грудня 2023 р. завершилося виведення 1 500 військових і пілотів із Нігеру, що стало кінцем місій офіційного Парижа в Сахелі тривалістю в десятиліття[49]. Натомість у Чаді, де розміщено близько 1 000 французьких військових, Махамат Дебі Ітно не поспішає вимагати у Франції покинути територію країни, незважаючи періодичні заклики щодо зменшення французької присутності від опозиції та громадськості[50]. Тобто наразі Чад залишається фактично єдиним центром дислокації Франції у Сахелі, з вірогідним збереженням своєї важливої ролі, принаймні допоки при владі перебуває клан Дебі.

Комплекс згаданих подій свідчить про виникнення кризи впливу офіційного Парижа в стратегічно важливому регіоні Західної Африки, де розташовані колишні французькі колонії, що до сих пір залишаються важливими постачальниками сировини до екс-метрополії, а також є ча-

[44] France24 (2022), *"Au Mali, des milliers de manifestants protestent contre les sanctions de la Cédéao"*, available at: https://www.france24.com/fr/afrique/20220114-au-mali-des-milliers-de-manifestants-protestent-contre-les-sanctions-de-la-c%C3%A9d%C3%A9ao (accessed: 10 March 2024).

[45] The Guardian (2022), *"Protesters attack French embassy in Burkina Faso over allegedly harbouring ousted president"*, available at: https://www.theguardian.com/world/2022/oct/01/burkina-faso-african-unions-condemn-latest-power-grab (accessed: 10 March 2024).

[46] Al Jazeera (2022), *"Mali expels France envoy over 'hostile and outrageous' remarks"*, available at: https://www.aljazeera.com/news/2022/1/31/mali-expels-france-envoy-over-hostile-and-outrageous-remarks (accessed: 12 March 2024).

[47] King, I. (2023), *"How France Failed Mali: the End of Operation Barkhane"*, Harvard International Review, available at: https://hir.harvard.edu/how-france-failed-mali-the-end-of-operation-barkhane/ (accessed: 12 March 2024).

[48] France24 (2023), *"French army officially ends operations in Burkina Faso"*, available at: https://www.france24.com/en/africa/20230220-french-army-officially-ends-operations-in-burkina-faso (accessed: 13 March 2024).

[49] Caruchet, M.-M. (2023), *"Last French troops leave Niger, ending decade of Sahel missions"*, France24, available at: https://www.france24.com/en/live-news/20231222-%F0%9F%94%B4-last-french-troops-leave-niger-ending-decade-long-operation-in-the-sahel (accessed: 13 March 2024).

[50] TRT Afrika (2024), *"French troops to stay in Chad after exit from Niger - Macron's envoy"*, available at: https://www.trtafrika.com/africa/french-troops-to-stay-in-chad-after-niger-exit-macrons-envoy-17273386 (accessed: 13 March 2024).

стиною іміджу Франції як глобальної держави. Разом із тим, відхід Франції створює вакуум сили в регіоні, що спонукає великі держави до ініціатив щодо його заповнення. Однак ані США, ані інші європейські держави не мають спроможності це зробити, що обумовлено як відсутністю політичної волі з боку урядів цих країн, так і небажанням хунт співпрацювати з колишніми колонізаторами.

На хвилі критики дій Франції, а також регіональних структур, серед яких ЕКОВАС і G5 Sahel, очільники держав Західної Африки прагнуть до пошуку нових шляхів боротьби з загрозами тероризму і організованої злочинності в Сахелі. Не дивлячись на те, що все більшої популярності набуває теза про «вирішення африканських справ руками африканців», у контексті Західної Африки не доводиться говорити про відмову від втручання і підтримки зовнішніх акторів, а скоріше про переорієнтацію на інших гравців, серед яких чільне місце займає Росія.

З одного боку, офіційна Москва активно збільшує свою дипломатичну присутність в Африці, налагоджує зв'язки через зустрічі форуму «Росія – Африка», розширює торговельно-економічні контакти з країнами континенту, одночасно виступаючи конкурентом України за прихильність африканських гравців. З іншого боку, вагомою є присутність ПВК «Вагнер», яка, хоч і не визнається Кремлем як така, що має зв'язки з російським урядом, проте є важливим інструментом для розгортання воєнізованих формувань, проведення кампаній з дезінформації та підтримки політичних лідерів у країнах Африки[51].

Ще в 2021 р. хунта в Малі уклала угоду з вагнерівцями щодо розміщення останніх на території країни з метою спільних дій по боротьбі з джихадистами в Сахелі та навчання малійської армії[52]. Крім того, відомо про близькі контакти ПВК «Вагнер» з урядами в Буркіна-Фасо та Нігері, які отримали підтримку Росії одночасно зі звинуваченнями в нелегітимності з боку країн демократичного світу[53]. Очікувалося, що російські найманці замінять французів і миротворців ООН, довіра до співпраці з якими поступово сходила нанівець останніх кількох років. Утім, говорити про значні успіхи в боротьбі з тероризмом у регіоні не доводиться, особливо на фоні кількох звинувачень у воєнних злочинах, серед яких вбивство близько 500 мирних жителів у малійському місті Моура в березні 2022 р.[54] Після смерті Є. Пригожина основним завданням вагнерівців в Африці залишається гарантування життєздатності місцевих режимів та забезпечення доступу до цінних мінеральних ресурсів.

Серед інших потенційних союзників західноафриканських країн можна відзначити Туреччину, яка, хоч і висловлювала занепокоєння з приводу переворотів через потенційне посилення нестабільності в регіоні, проте не відмовилася від можливостей співпраці з новими урядами. Зокрема, турецький міністр закордонних справ був першим високопосадовцем, який зустрівся з путчистами в Малі після перевороту в 2020 р., а після чергового перевороту в 2021 р. офіційна Анкара виступила проти запровадження жорстких санкцій[55]. Туреччина має підписану безпекову угоду з Нігером (2020 р.) та розвиває військово-безпекову співпрацю з низкою країн, насамперед щодо постачання озброєння і амуніції (наприклад, у березні 2023 р. Малі отримало безпілотники Bayraktar TB2 для розвідувальних місій[56]) та тренування військовослужбовців з аф-

[51] Arduino, A. (2024), *"Wagner Group is now Africa Corps. What this means for Russia's operations on the continent"*, The Conversation, available at: https://theconversation.com/wagner-group-is-now-africa-corps-what-this-means-for-russias-operations-on-the-continent-223253 (accessed: 14 March 2024).

[52] Thompson, J., Doxsee, C. and Bermudez Jr., J. S. (2022), *"Tracking the Arrival of Russia's Wagner Group in Mali"*, CSIS, available at: https://www.csis.org/analysis/tracking-arrival-russias-wagner-group-mali (accessed: 14 March 2024).

[53] Inwood, J. and Tacchi, J. (2024), *"Wagner in Africa: How the Russian mercenary group has rebranded"*, BBC, available at: https://www.bbc.com/news/world-africa-68322230 (accessed: 20 March 2024).

[54] Burke, J. (2023), *"Russian mercenaries behind slaughter of 500 in Mali village, UN report finds"*, The Guardian, available at: https://www.theguardian.com/world/2023/may/20/russian-mercenaries-behind-slaughter-in-mali-village-un-report-finds (accessed: 17 March 2024).

[55] Grigoriadis, I. N. and Fusiek, D. A. (2022), *"Turkey's "anti-colonial" pivot to Mali: French-Turkish competition and the role of the European Union in the Sahel"*, ELIAMEP, available at: https://www.eliamep.gr/en/publication/η-αντι-αποικιακή-στροφή-της-τουρκία/ (accessed: 18 March 2024).

[56] AFP (2023), *"Mali's junta gets warplanes, drones from Russia, Turkey"*, available at: https://english.alarabiya.net/News/world/2023/03/16/Mali-s-junta-gets-warplanes-drones-from-Russia-Turkey (accessed: 18 March 2024).

риканських країн[57]. Хоча Туреччина розглядається як альтернатива франкофонії у Західній Африці, особливо зважаючи на просування Р.Т. Ердоганом іміджу офіційної Анкари як держави без колоніального минулого, нині позиції Анкари все ще залишається досить слабкими для того, щоб мати можливість реального впливу на події в регіоні. Переважно це пов'язано з тим, що Туреччина приділяє першочергову увагу економічній і гуманітарній співпраці та не прагне до значного втручання у безпекові питання в Сахелі. Останнє перегукується зі зміщенням фокусу офіційної Анкари на питання регіональної безпеки, зокрема в контексті конфліктів у Сирії, Ізраїлі і Палестині, Україні тощо, що, без сумніву, відволікає увагу від західноафриканських справ.

Ситуативним зменшенням впливу Франції у регіоні намагається скористатися Китай, який сприймає Африку не тільки крізь призму комерційних інтересів, але й як ринок для постачання озброєння власного виробництва. Раніше Західна Африка мало приваблювала офіційний Пекін, зокрема через мовний бар'єр, але на фоні відходу Франції та зменшення поставок з Росії через війну в Україні Китай почав проявляти інтерес до поширення своєї присутності. Зокрема, у серпні 2023 р. в Сенегалі було відкрито офіс з продажів китайської компанії «Norinco»; також відомо про плани започаткування офісів у Малі та Кот-д'Івуарі. Це дозволить Китаю не лише продавати свою техніку в країни Західної Африки, перелік найменувань якої розширюється від легкої зброї до винищувачів, але й надавати послуги з її обслуговування[58]. Водночас Піднебесна мало зацікавлена в участі у безпековому врегулюванні в регіоні, а також не ставить вимог щодо встановлення демократичного правління, тому можна очікувати, що поглиблення партнерства Китаю з країнами Західної Африки не принесе їм бажаної стабільності.

Висновки. Наявність комплексу внутрішніх проблем та регіональних викликів створили передумови для розхитування ситуації в цілій низці країн Західної Африки. Як наслідок, протягом 2020 - початку 2024 рр. регіон пережив серію з 11-ти спроб переворотів у 6-ти країнах, 7 із яких завершилися успіхом. До системних проблем і актуальних загроз, які сприяли явищу «епідемії переворотів» у регіоні, варто віднести наступні: загострення соціально-економічних проблем, незбалансований розвиток національних економік, обмеженість ресурсів для виживання населення та демографічний вибух; неможливість впоратися з безпековими викликами, серед яких сепаратизм у Малі, загроза тероризму та діяльність радикальних ісламістів у Сахелі; наявність численних вад політичної системи, зокрема корумпованість, непотизм та відсутність демократичної передачі влади.

Небувала частота військових переворотів та їхня концентрація в географічному регіоні Західної Африки зумовлюють посилення нестабільності на Африканському континенті, створюючи перешкоди для всебічного розвитку та партнерства країн, у яких відбулися путчі. Разом із тим, «епідемія переворотів» створює вкрай негативні наслідки для регіональної інтеграції, причинами чого є вихід країн із груп G5 Sahel, створення окремих закритих альянсів та наміри виходу з інтеграційного об'єднання ЕКОВАС, що протягом тривалого часу забезпечувало економічний розвиток і співпрацю в Західній Африці.

Паралельно відбувається перерозподіл впливу між позарегіональними акторами. Хунти займають яскраво виражену анти-французьку позицію, звинувачуючи офіційний Париж у погіршенні безпекової ситуації та неспроможності зупинити діяльність джихадистських угруповань у Сахелі. При цьому відбувається переорієнтація нових урядів на альтернативних, не-західних партнерів, ключове місце серед яких займає Росія з її головним інструментом впливу – ПВК «Вагнер». Водночас активними є й інші гравці, серед яких Туреччина, яка розвиває економічне, гуманітарне та військово-технічне співробітництво із західноафриканськими країнами.

[57] Kanté, A. and Özkan, M. (2022), *"West Africa and Turkey forge new security relations"*, Institute for Security Studies, available at: https://issafrica.org/iss-today/west-africa-and-turkey-forge-new-security-relations (accessed: 20 March 2024).

[58] Seibt, S. (2023), *"Friends at any price: China seeks allies, arms markets in West Africa as French influence wanes"*, France24, available at: https://www.france24.com/en/africa/20230826-china-seeks-new-allies-and-arms-markets-in-west-africa-as-french-influence-wanes (accessed: 12 February 2024).

References

1. AFP (2023), *"Mali's junta gets warplanes, drones from Russia, Turkey"*, available at: https://english.alarabiya.net/News/world/2023/03/16/Mali-s-junta-gets-warplanes-drones-from-Russia-Turkey (accessed: 18 March 2024).
2. Africanews (2023), *"Mali adopts new mining code to raise gold concessions ownership"*, available at: https://www.africanews.com/2023/08/31/mali-adopts-new-mining-code-to-raise-gold-concessions-ownership// (accessed: 8 January 2024).
3. Agenzia Nova (2023), *"The Malian army enters the city of Kidal, a stronghold of the Tuareg groups"*, available at: https://www.agenzianova.com/en/news/lesercito-del-mali-entra-nella-citta-di-kidal-roccaforte-dei-gruppi-tuareg/ (accessed: 2 February 2024).
4. Al Jazeera (2020), *"Guinea electoral body says Alpha Conde won third term in office"*, available at: https://www.aljazeera.com/news/2020/10/24/guinea-election-president-conde-wins-third-term-in-office (accessed: 12 January 2024).
5. Al Jazeera (2022), *"Mali expels France envoy over 'hostile and outrageous' remarks"*, available at: https://www.aljazeera.com/news/2022/1/31/mali-expels-france-envoy-over-hostile-and-outrageous-remarks (accessed: 12 March 2024).
6. Arduino, A. (2024), *"Wagner Group is now Africa Corps. What this means for Russia's operations on the continent"*, The Conversation, available at: https://theconversation.com/wagner-group-is-now-africa-corps-what-this-means-for-russias-operations-on-the-continent-223253 (accessed: 14 March 2024).
7. BBC (2020), *"Cocaine and Guinea-Bissau: How Africa's 'narco-state' is trying to kick its habit"*, available at: https://www.bbc.com/news/world-africa-52569130 (accessed: 28 February 2024).
8. Bish, A. (2019), *"The second coming of West Africa's cocaine trade?"*, Global Initiative, available at: https://globalinitiative.net/analysis/the-second-coming-of-west-africas-cocaine-trade/ (accessed: 28 February 2024).
9. Burke, J. (2023), *"Russian mercenaries behind slaughter of 500 in Mali village, UN report finds"*, The Guardian, available at: https://www.theguardian.com/world/2023/may/20/russian-mercenaries-behind-slaughter-in-mali-village-un-report-finds (accessed: 17 March 2024).
10. Caruchet, M.-M. (2023), *"Last French troops leave Niger, ending decade of Sahel missions"*, France24, available at: https://www.france24.com/en/live-news/20231222-%F0%9F%94%B4-last-french-troops-leave-niger-ending-decade-long-operation-in-the-sahel (accessed: 13 March 2024).
11. D'Amato, S. and Baldaro, E. (2022), *"Counter-Terrorism in the Sahel: Increased Instability and Political Tensions€*, ICCT, available at: https://www.icct.nl/publication/counter-terrorism-sahel-increased-instability-and-political-tensions (accessed: 12 January 2024).
12. Deveaux, J. (2019), *"L'ancien président Blaise Compaoré, meilleur rempart contre les jihadistes ou Machiavel du Burkina?"*, Franceinfo, available at: https://www.francetvinfo.fr/monde/afrique/burkina-faso/lancien-president-blaise-compaore-meilleur-rempart-contre-les-jihadistes-ou-machiavel-du-burkina_3442705.html (accessed: 12 January 2024).
13. Dieng, M. and Frowd, P. M. (2023), *"Burkina Faso, Mali and Niger have a new defence alliance: an expert view of its chances of success"*, The Conversation, available at: https://theconversation.com/burkina-faso-mali-and-niger-have-a-new-defence-alliance-an-expert-view-of-its-chances-of-success-215863 (accessed: 7 March 2024).
14. Duzor, M. and Williamson, B. (2023), *By the numbers: Coups in Africa, VOA Special Report*, available at: https://projects.voanews.com/african-coups/ (accessed: 20 March 2024).
15. Elischer, S. and Lawrance, B. N. (2022), "Reassessing Africa's New Post-Coup Landscape", *African Studies Review*, Cambridge University Press, Vol. 65 No. 1, pp. 1-7.
16. Emir, M. (2023), *"Niger Military Coup and International Reactions"*, ResearchGate, available at: https://www.researchgate.net/publication/372987224_Niger_Military_Coup_and_International_Reactions (accessed: 20 March 2024).
17. EnergyCapital&Power (2023), *"Developing the Critical Mineral Value Chain in West Africa"*, available at: https://energycapitalpower.com/critical-mineral-value-chain-in-west-africa/ (accessed: 3 January 2024).
18. Fisher, A. O. (2022), "ECOWAS, Democratic Governance and the Coup in Burkina Faso", *Devotion Journal of Community Service*, Vol. 3 No. 13, pp. 2134-2145.
19. France24 (2022), *"Au Mali, des milliers de manifestants protestent contre les sanctions de la Cédéao"*, available at: https://www.france24.com/fr/afrique/20220114-au-mali-des-milliers-de-manifestants-protestent-contre-les-sanctions-de-la-c%C3%A9d%C3%A9ao (accessed: 10 March 2024).

20. France24 (2023), *"French army officially ends operations in Burkina Faso"*, available at: https://www.france24.com/en/africa/20230220-french-army-officially-ends-operations-in-burkina-faso (accessed: 13 March 2024).

21. France24 (2023), *"La Mauritanie et le Tchad actent la dissolution de la force antijihadiste G5 Sahel"*, available at: https://www.france24.com/fr/afrique/20231206-g5-sahel-mauritanie-tchad-dissolution-force-alliance-antijihadiste-mali-burkina-faso-niger (accessed: 7 March 2024).

22. France24 (2024), *"West African bloc ECOWAS lifts sanctions against Guinea, Mali"*, available at: https://www.france24.com/en/live-news/20240225-%F0%9F%94%B4-west-african-bloc-ecowas-lifts-its-economic-sanctions-against-guinea-statement (accessed: 7 March 2024).

23. Grigoriadis, I. N. and Fusiek, D. A. (2022), *"Turkey's "anti-colonial" pivot to Mali: French-Turkish competition and the role of the European Union in the Sahel"*, ELIAMEP, available at: https://www.eliamep.gr/en/publication/η-αντι-αποικιακή-στροφή-της-τουρκία/ (accessed: 18 March 2024).

24. Haidara, B. (2023), *"A coup after coup in the Sahel"*, IPS, available at: https://www.ips-journal.eu/topics/democracy-and-society/a-coup-after-coup-in-the-sahel-6976/ (accessed: 7 March 2024).

25. Holthuijzen, W. and Maximillian, J. (2011), *"Dry, hot, and brutal: Climate change and desertification in the Sahel of Mali"*, Journal of Sustainable Development in Africa, Vol. 13 No.7, pp. 245-268.

26. International Crisis Group (2021), *"Mali, a Coup within a Coup"*, available at: https://www.crisisgroup.org/africa/sahel/mali/mali-un-coup-dans-le-coup (accessed: 12 January 2024).

27. Inwood, J. and Tacchi, J. (2024), *"Wagner in Africa: How the Russian mercenary group has rebranded"*, BBC, available at: https://www.bbc.com/news/world-africa-68322230 (accessed: 20 March 2024).

28. Kanté, A. and Özkan, M. (2022), *"West Africa and Turkey forge new security relations"*, Institute for Security Studies, available at: https://issafrica.org/iss-today/west-africa-and-turkey-forge-new-security-relations (accessed: 20 March 2024).

29. King, I. (2022), *"Africa's Narco-State: An Attempted Coup and Drug Trafficking in Guinea-Bissau"*, Harvard International Review, available at: https://hir.harvard.edu/narco-state-an-attempted-coup-and-drug-trafficking-in-guinea-bissau/ (accessed: 2 March 2024).

30. King, I. (2023), *"How France Failed Mali: the End of Operation Barkhane"*, Harvard International Review, available at: https://hir.harvard.edu/how-france-failed-mali-the-end-of-operation-barkhane/ (accessed: 12 March 2024).

31. Koné, H. (2020), *"Sahel militaries need better governance to face the terror threat"*, Institute for Security Studies, available at: https://issafrica.org/iss-today/sahel-militaries-need-better-governance-to-face-the-terror-threat (accessed: 9 February 2024).

32. Kulkarni, P. (2023), *"Under French-backed military ruler Mahamat Deby, Chad is a 'pressure cooker waiting to explode'"*, Peoples Dispatch, available at: https://peoplesdispatch.org/2023/09/23/under-french-backed-military-ruler-mahamat-deby-chad-is-a-pressure-cooker-waiting-to-explode/ (accessed: 12 January 2024).

33. Leali, G. (2023), *"Niger coup sparks concerns about French, EU uranium dependency"*, Politico, available at: https://www.politico.eu/article/niger-coup-spark-concerns-france-uranium-dependency/ (accessed: 8 January 2024).

34. Maad, A. (2023), *"How dependent is France on Niger's uranium?"*, Le Monde, available at: https://www.lemonde.fr/en/les-decodeurs/article/2023/08/04/how-dependent-is-france-on-niger-s-uranium_6080772_8.html (accessed: 8 January 2024).

35. Matika, V. M. (2022), "West Africa and the Recurrence of Coups: a Probe into the Causes and Impacts On Regional Integration (the Case of Mali 2012-2022)", ResearchGate, available at: https://www.researchgate.net/publication/364197651_west_africa_and_the_recurrence_of_coups_a_probe_into_the_causes_and_impacts_on_regional_integration_the_case_of_mali_2012-2022 (accessed: 20 March 2024).

36. Mohamed, H. (2023), *"Analysis: What's next for Mali after MINUSMA withdrawal?"*, Al Jazeera, available at: https://www.aljazeera.com/news/2023/7/3/what-next-for-mali-after-minusma-withdrawal (accessed: 18 February 2024).

37. Musibau, H. O., Shittu, W. O. and Yanotti, M. (2022), "Natural resources endowment: What more does West Africa need in order to grow?", *Resources Policy*, Vol. 77, https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2022.102669.

38. Nichols, M. (2021), *'An epidemic' of coups, U.N. chief laments, urging Security Council to act*, Reuters, available at: https://www.reuters.com/world/an-epidemic-coups-un-chief-laments-urging-security-council-act-2021-10-26/ (accessed: 20 March 2024).

39. Reuters (2024), *"Gunfire heard in Chad's capital as government accuses opposition of inciting unrest"*, available at: https://www.reuters.com/world/africa/chad-government-says-several-people-killed-during-unrest-2024-02-28/ (accessed: 18 March 2024).

40. Rich, D. (2023), *"G5 Sahel : le départ du Niger et du Burkina Faso confirme la "mort cérébrale" de l'organisation"*, France24, available at: https://www.france24.com/fr/afrique/20231205-g5-sahel-le-d%C3%A9part-du-niger-et-du-burkina-faso-confirme-la-mort-c%C3%A9r%C3%A9brale-de-l-organisation (accessed: 7 March 2024).

41. Seibt, S. (2023), *"Friends at any price: China seeks allies, arms markets in West Africa as French influence wanes"*, France24, available at: https://www.france24.com/en/africa/20230826-china-seeks-new-allies-and-arms-markets-in-west-africa-as-french-influence-wanes (accessed: 12 February 2024).

42. Tasamba, J. (2024), *"Burkina Faso's military government claims it thwarted another coup attempt"*, Anadolu Agency, available at: https://www.aa.com.tr/en/africa/burkina-faso-s-military-government-claims-it-thwarted-another-coup-attempt/3113793 (accessed: 18 March 2024).

43. Tasamba, J. (2024), *"Niger, Mali, Burkina Faso create joint force to fight terrorism"*, Anadolu Agency, available at: https://www.aa.com.tr/en/africa/niger-mali-burkina-faso-create-joint-force-to-fight-terrorism/3158442 (accessed: 12 March 2024).

44. The Guardian (2022), *"Protesters attack French embassy in Burkina Faso over allegedly harbouring ousted president"*, available at: https://www.theguardian.com/world/2022/oct/01/burkina-faso-african-unions-condemn-latest-power-grab (accessed: 10 March 2024).

45. The Heritage Foundation (2024), *"The Index of Economic Freedom 2024"*, available at: https://www.heritage.org/index/ (accessed: 21 March 2024).

46. The United Nations (2023), *"List of LDCs"*, available at: https://www.un.org/ohrlls/content/list-ldcs (accessed: 22 December 2023).

47. The World Bank (2023), *"DataBank"*, available at: https://databank.worldbank.org/source/jobs/Series/NV.AGR.TOTL.ZS (accessed: 22 December 2023).

48. The World Bank (2023), *"Employment in agriculture (% of total employment) (modeled ILO estimate)"*, available at: https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS (accessed: 22 December 2023).

49. The World Bank (2023), *"GDP growth (annual %)"*, available at: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=ML-GW-TD-NE-BF-GN-GA (accessed: 22 December 2023).

50. The World Bank (2023), *"GDP per capita (current US$)"*, available at: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=ML-GW-TD-NE-BF (accessed: 22 December 2023).

51. The World Bank (2023), *"Population, total"*, available at: https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=TD-BF-GW-GN-ML (accessed: 22 December 2023).

52. The World Bank (2023), *"Poverty headcount ratio at $2.15 a day (2017 PPP) (% of population)"*, available at: https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY?locations=ML-GW-TD-NE-BF-GN-GA (accessed: 22 December 2023).

53. Thompson, J., Doxsee, C. and Bermudez Jr., J. S. (2022), *"Tracking the Arrival of Russia's Wagner Group in Mali"*, CSIS, available at: https://www.csis.org/analysis/tracking-arrival-russias-wagner-group-mali (accessed: 14 March 2024).

54. Transparency International (2024), *"Corruption Perception Index 2023"*, available at: https://www.transparency.org/en/cpi/2023 (accessed: 21 March 2024).

55. TRT Afrika (2024), *"French troops to stay in Chad after exit from Niger - Macron's envoy"*, available at: https://www.trtafrika.com/africa/french-troops-to-stay-in-chad-after-niger-exit-macrons-envoy-17273386 (accessed: 13 March 2024).

56. Usigbe, L. (2019), *"Drying Lake Chad Basin gives rise to crisis"*, Africa Renewal, available at: https://www.un.org/africarenewal/magazine/december-2019-march-2020/drying-lake-chad-basin-gives-rise-crisis (accessed: 8 January 2024).

57. Weisberger, M. (2018), *"The Sahara Desert Is Growing. Here's What That Means"*, LiveScience, available at: https://www.livescience.com/62168-sahara-desert-expanding.html (accessed: 22 December 2023).